

Osmanlı'da Kadın İsimleri: Sivas Eyaleti Örneği (1742-1763) Woman Names in Ottoman: In the Example of Sivas Province (1742-1763)

Arş. Gör. Buket ÇELİK
(ORCID: 0000-0002-6959-7197)
Cumhuriyet Üniversitesi- Sivas

Öz: Kişi isimleri toplumların dinî, kültürel ve sosyal özellikleri hakkında bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. İnsanlar tarih boyunca yaşadıkları çevreden, kültürlerinden ve dinî inançlarından etkilenerek çocuklarına isim koymuşlardır. Osmanlı'da kişi isimleri üzerine yapılan çalışmalar genellikle erkek isimleri üzerine yoğunlaşmıştır. Oysaki Osmanlı kadınları da sosyal ve ekonomik hayat içerisinde aktif bir role sahiptirler. Gerek gündelik faaliyetleri gerekse halk ile olan etkileşimleri sonucunda meydana gelen olaylar, Osmanlı kadınlarının arşiv kaynaklarında yer almasına vesile olmuştur. Sivas Eyaleti'ne ait Ahkâm-ı Şikâyet defterlerine kaydedilmiş olan şikâyetlerin incelenmesi ile hazırlanmış olan bu çalışma ile çok sayıda Müslim ve Gayrimüslim kadın ismine ulaşılmıştır. Müslüman kadınların çoğu, günümüzde de en çok verilmiş isimlerden olan Ayşe, Fatma, Hatice isimlerini almış olmakla birlikte, bazı aileler sıradanın dışına çıkmış ve çocuklarına farklı isimler koymuşlardır. Gayrimüslim kadınlardan bazılarının da Türkçe kökenli isimleri aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Müslüman ve Gayrimüslim kadınların ortak kullandıkları isimler olduğu da görülmektedir. Çalışmanın son kısmında ise kadınlara verilen unvanlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Kadın, İsim, Sivas Ahkâm Defterleri

Abstract: Person names provide important information about the religious, cultural and social characteristics of societies. People have been giving names to their children by influence from their environment, culture and religious beliefs throughout history. The studies on the names of the people in the Ottoman Empire are mostly focused on male names. Also Ottoman women play an active role in social and economic life. The events that occurred as a result of their daily activities and their interactions with the people caused the Ottoman women to take part in the archive sources. This study, which was prepared with the examination of the complaints recorded in the Ahkâm-ı Şikâyet (grievance judgements) registers of the State of Sivas, reached a large number of Muslim and non-Muslim women name. While most of the Muslim women received the names of Ayşe, Fatma, Hatice, who were the most prominent figures today, some families went out of the ordinary and had given different names for their children. As Identified some of the non-Muslim women have also been named Turkish origin forenames. It is also seen that Muslim and non-Muslim women have shared to use common names. In the last part of the study, the titles given to women are perused.

Keywords: Ottoman, Woman, Name, Judgement Registers of Sivas

Giriş

İnsanların kullandıkları kişi isimleri kültürlerindeki değişim ve gelişime paralel olarak çeşitlilik göstermiştir. İlk devirlerde İlbeyi, Gülbeyi, Yol Kulu olan isimler, Anadolu'ya ilk

göçler ile birlikte Alaaddin Keykubad, Gıyaseddin Keyhusrev olmuş, İslam'ın kabulüyle birlikte de İslam önderlerinin isimleri kullanılmaya başlanmıştır.¹

Kadın isimleri de erkek isimlerine paralel bir değişiklik göstermiştir. Eski Türk toplumunda İl-Bilge Hatun, Uluğ Hatun isimleri verilen kadınlar, Selçuklu döneminde Terken Hatun, Altun-can Hatun, Gevher Hatun gibi isimlerle anılmışlardır. İslam'ın kabulü ile birlikte de Ayşe, Fatma, Zeynep gibi İslami değere sahip kadınların isimleri verilmeye başlanmıştır.²

Tarih boyunca tüm devletlerin yönetiminde, sosyal ve ekonomik hayatında, üretimden tüketimden hayatın her alanında kadınlar aktif bir rol oynamışlardır. Dünya tarihinde taht ve taç sahibi olan hükümdar kadınlardan Bizans'ta Theodora³, İspanya'da İsabella, İngiltere'de Elizabeth, Rusya'da Katerina⁴ tarihi şekillendiren isimlerdendir. İslam ülkelerinde de hükümdar olmuş kadınlar vardır. Adına para bastırmak ve hutbe okutmak gibi hükümdarlık alametlerinin tamamına sahip olan Delhi'de Sultan Raziyye, Mısır'da Şecer üd-Dür, Kirman'da Kutluk Devleti'nde Türkan Hatun, yine Kirman'da Kutluk Devleti'nde Safvetüddin Padişah Hatun şeklinde sıralamaları devam eden Müslüman ülkelerdeki kadın hükümdarlarının sayısı on yedi olarak belirtilmektedir.⁵ Anadolu Selçukluları döneminin en önemli kültür ve medeniyet olayı olan Ahi Teşkilatı'nın (Ahiyân-ı Rum) kadınlar kolunu teşkil eden Anadolu Bacıları (Bacıyân-ı Rum) içerisinde vazife alan kadınlar da Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasının yanı sıra Türk kültür ve medeniyetinin, gelenek ve törelerinin yerleşmesinde, sanat ve ticaretin ilerlemesinde büyük roller üstlenmişlerdir.⁶ Osmanlı Devleti'nde de padişah olarak görev yapmış kadın olmasa da Hürrem Sultan⁷, Kösem Sultan⁸, Hatice Turhan Sultan⁹ gibi padişah eşleri ve anneleri ülkenin yönetilmesinde söz sahibi olmuşlardır.

Konusu kadın isimleri olan çalışmamız doğrultusunda bir İslam ülkesi olan Osmanlı'da bazı padişahların annelerinin, eşlerinin ve kızlarının isimlerine baktığımızda, Osman Gazi'nin zevcesinin adı Mal Hatun veya Malhun Hatun (Oruç Bey'e göre Rabia)'dır. Orhan Bey'in zevcesi Yarhisar tekfurunun kızı Lülüfer Hatun (bazı kaynaklarda Nilüfer Hatun)'dur. Osmanlı ailesinde ilk defa Balkanlı bir kral kızı ile evlenen I. Murad'ın zevcesinin adı Mara'dır. Yıldırım Bayezid'in zevcesi Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızının adı ise Sultan Hatun'dur. Yıldırım Bayezid'in ikinci evliliği Sırp kralının kızı Olivera Despina ile olmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in zevcesi Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sultanzâde'dir.¹⁰ II. Bayezid'in annesinin adı Gülbahar Hatun, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesinin adı Hafsa Sultan, kızlarının adları ise Mihrimah Sultan ve Raziye Sultan'dır. II. Selim'in eşi Nurbanu Sultan, III.

¹ Yılmaz Kurt, "Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", Ankara Üniversitesi, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Tarihi Dergisi (OTAM)*, S. 6, Ankara 1995, s. 211.

² Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötügen Yayınları, 23. Basım, İstanbul 2014, s. 143-146.

³ Barbara Hill, *Bizans İmparatorluk Kadınları, İktidar, Himaye ve İdeoloji*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

⁴ Mehmet Mercan, *Katerina Tarihi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010.

⁵ Bahriye Üçok, *İslam Devletlerinde Kadın Hükümdarlar*, Türk Tarih Kurumu (TTK) Basımevi, Ankara 1965.

⁶ Mikail Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum, Anadolu Bacılar Teşkilatı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2016, s. 55-85.

⁷ Cahit Baklaçlı, "Hürrem Sultan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 18, İstanbul 1998, s. 498-500.

⁸ Halil İnalçık, "Kösem Sultan İç Savaş Dönemi (1623-1632)", *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2015, s. 131-143; Halil İnalçık, "Sultan I. İbrahim'in Hal'i ve Katli (1648)", *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2015, s. 145-159; Halil İnalçık, "Kösem Sultan'ın Ölümü", *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2015, s. 161-175.

⁹ Filiz Karaca, "Turhan Sultan", *DİA*, c. 41, İstanbul 2012, s. 423-425. İsmail Kıvrım, "17. Yüzyılda Bir Valide Sultanın Günlük Hayatı: Vâlide Hadice Turhan Sultan", *History Studies*, Vol. 5/2, Mart 2013, s. 243-262; Lucienne Thys-Şenocak, *Hadice Turhan Sultan Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Baniler*, Çev. Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul 2009.

¹⁰ Necdet Öztürk, *14-15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi, Devlet Düzeni-Sosyal Hayat*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014, s.205-223.

Murad'ın eşi Safiye Sultan ve annesi Afife Nurbanu Sultan'dır. Dördüncü Murad ve Sultan İbrahim'in anneleri Kösem Sultan'dır. Turhan Sultan'ın oğlu IV. Mehmed'in kızlarının isimleri Hatice Sultan, Safiye Sultan, Ümmü Gülsüm Sultan ve Fatma Sultan'dır. Gülnûş Sultan IV. Mehmed'in eşi ve II. Mustafa ile III. Ahmed'in anneleridir. III. Selim'in eşi Mihrîşah Sultan'dır. II. Mahmud'un eşi ve Abdülmecid'in annesi olan sultan, Bezmialem Valide Sultan ismine sahiptir. Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan, V. Murad'ın annesi de Şevkefza Kadın Efendi'dir.¹¹

Osmanlı'nın gerek saraydaki kadınları gerekse halktan kadınları Osmanlı sosyo-ekonomik hayatı içerisinde önemli bir yer işgal etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin erken devirlerinden itibaren kadınlar tarafından kurulan pek çok vakıf¹² bulunduğu gibi toprak işletme, mülk sahibi olma, borç alıp verme gibi hayatın hemen her alanında kadınları aktif bir şekilde görmek mümkündür.¹³

1. Kadın İsimlerinin Tespitinde Kullanılan Sivas Ahkâm Defterleri

Kişi isimleri üzerine şimdiye kadar yapılan çalışmalar genellikle Tapu Tahrir ve Şer'îye Sicilleri kayıtlarından yararlanılarak yapılmıştır. Tahrir defterlerine vergi veren erkek nüfus kaydedildiği için bu defterler üzerinden kişi isimleri hakkında yapılmış çalışmalar erkek isimleri üzerinde yoğunlaşmıştır.¹⁴ Kadının vakıf veya mülk sahibi zengin bir kimse olması ya da herhangi bir şekilde toprak tasarruf etmesi durumu söz konusu ise ancak o durumda tahrir defterlerinde adı geçmektedir¹⁵ ve bu da çok rastlanan bir durum değildir.¹⁶

Şerîye Sicili kayıtları, kadınlar hakkında daha fazla bilgi içermesine rağmen söz konusu kaynağa dayanarak Osmanlı kadını üzerine çalışma yapanlar dahi rastladıkları kadın isimlerini

¹¹ Çağatay Uluçay, *Harem*, C. II, TTK Basımevi, 4. Baskı, Ankara 2001, s. 64-66.

¹² Vakıf kurulmasında ve işletilmesinde kadının yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Yüksel, "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI.-XVII. Yüzyıllar)", *Osmanlı V*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 5, Ankara 1999, s. 49-55; Hüseyin Çınar, "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar", *Tanzimat Öncesi Osmanlı Toplumunda Cinsiyet Mahremiyet ve Sosyal Hayat*, Ed. Miyase Koyuncu Kaya- Bedriye Yılmaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s. 335-371.

¹³ Osmanlı'da kadını çeşitli yönleriyle ele almış olan çalışmalardan bazıları şunlardır; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994; Abdurrahman Kurt, "Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", *Osmanlı V*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, 434-479;

¹⁴ Osmanlı'da erkek isimleri üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Ali Açık, "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 2, Elazığ 2003, s. 305-335; Yılmaz Kurt, "1525 Tarihinde Adana Sancağında Türkçe Kişi Adları Üzerine", *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Bal-Tam Türklük Bilgisi 2*, Ankara 2005, s. 72-83; Alpaslan Demir, "Kelkit Kazası'nda Şahıs Adları", *Gümüşhane Tarihi*, Ed. Bayram Nazır- Kemal Saylan, *Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*, Gümüşhane 2016, s. 232-273. Alpaslan Demir, "Zile Kazası'nda Şahıs Adları", *The Journal of International Social Reserch*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 61-75. Sayılan çalışmaların tamamı onomastik, yani kişi isimleri ve özel isimler bilimi çerçevesinde ele alınmışken, kişi isimlerini göç ve iskân dâhilinde ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Alpaslan Demir, "Şahıs Adlarından Hareketle Nüfus Hareketleri ve İskân Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Karahisar-ı Behramşah Nahiyesi Örneği", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, Yozgat 2016, s. 451-458. Alpaslan Demir, "Şahıs Adlarından Hareketle Nüfus Hareketleri ve İskân Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Sivas Kazası Örneği", *International Journal of Central Asian Studies*, Vol.20, Kore 2016. Alpaslan Demir, "XV-XVI. Yüzyıllarda İnebazarı Şahıs Adları Üzerine Bir Değerlendirme", *Rodos'tan Süleyman Paşa'ya Tekirdağ*, Ed. Murat Yıldız, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, s. 429-436. Yasin Dönder-Alpaslan Demir, "Şahıs Adlarından Hareketle Göç ve İskân Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Cincife Nahiyesi Örneği", *Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler I*, (der. P. Yazgan- F. Tilbe), Transnational Press, London 2016, s. 223-229.

¹⁵ Yılmaz Kurt, "Osmanlı Tahrir Defterlerinin Onomastik Değerlendirilmesine Uygulanacak Metod", *Osmanlı Araştırmaları*, C. 16, S. 16, İstanbul 1996, s. 53.

¹⁶ Yılmaz Kurt, Sivas Mufassal Defterlerinin 2. cildine göre Sivas Sancağında kişi isimleri üzerine yaptığı bir çalışmada, diğer defterlere nazaran bu defterde kadın isimlerine de yer verildiğinden bahsetmektedir. Yılmaz Kurt, "Sivas Sancağında Kişi Adları", *OTAM*, S. 4, Ankara 1993, s. 237.

toplu bir şekilde verme gereğini çoğunlukla duymamışlardır.¹⁷ Ahkâm defterleri ise erkek ve kadın kişi isimleri bağlamında hiç ele alınmamıştır. Oysa ahkâm defterlerinde şikâyetler yazılırken davacı ve davalının isimlerine yer verilmiş olması pek çok kişi ismine ve unvanına ulaşma olanağı vermektedir. Kadınların mahkemeye başvurma ve haklarını arama noktasında oldukça aktif olmaları da çok sayıda kadın ismine ulaşmamızı sağlamaktadır.

Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri mekân itibariyle Sivas Eyaleti olarak isimlendirilen ve Sivas, Tokat, Amasya, Çanik (Samsun), Çorum, Bozok (Yozgat) vilayetleri ile buralara bağlı pek çok kaza, köy ve diğer yerleşim yerlerinden gelen şikâyetleri kapsayan defterlerdir.¹⁸ Çeşitli konuları içerisinde barındıran bu defterler kadınlar hakkında da bilgiler içermektedir.

Tablo 1: Kadın İsimlerinin Tespitinde Kullanılan Sivas Ahkâm Defterleri

Defter Numarası (Numaralı Defter)	Defterin Tarih Aralığı (Miladi)	Defterdeki Toplam Şikâyet Adedi ¹⁹	Defterde Kadın İsmi Tespit Edilen Şikâyetlerin Adedi
1	Ağustos 1742 - Ağustos 1744	1329	117
2	Ağustos 1744 - Ocak 1747	1330	116
4	Ocak 1750 - Kasım 1752	1251	94
5	Aralık 1752 - Temmuz 1755	1053	123
6	Temmuz 1755 - Aralık 1757	1170	71
7	Ocak 1757 - Aralık 1759	1081	86
9	Eylül 1761 - Aralık 1763	1152	122
Toplam		8366	729

İncelemesini yaptığımız yedi adet defterde geçen Müslim ve Gayrimüslim kadın isimleri çalışmamızda ele alınmıştır. Müslüman kadınların Gayrimüslim kadınlardan daha aktif bir şekilde mahkemeye başvurdukları görülmektedir. Aslında kadınlarla ilgili durumlar burada verilen sayıdan fazladır. Ancak hükümler yazılırken bazı hükümlerde kadın isimleri yazılmamış “*Amasya kazasından nam hatun*” şeklinde kadının ismi açıkça yazılmayıp boşluk bırakılarak geçilmiştir. Bu nedenle kadının isminin açıkça yazılmadığı hükümler incelemeye alınamamıştır. Ayrıca bazı davalarda hemen sonuca ulaşamadığı için bir kadın birden fazla kere mahkemeye başvurmuştur. Böylesi davalarda da tekrar şikâyetle bulunan kadının ismi bir kere sayılmış, aynı kadının diğer şikâyetleri dikkate alınmamıştır.²⁰

Tablo 2: Müslüman ve Gayrimüslim Kadın Adlarının Tespit Edildiği Hüküm Adetleri

¹⁷ Tokat'ın nikâh kayıtlarının bulunduğu ve Şer'îye Sicilleri'nden ayrı olarak tutulmuş dört defterden biri üzerinden yapılan bir çalışmada kadın isimlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Alpaslan Demir-Ahmet İlhan Aybek (ve diğerleri), *Tokat Nikâh Defteri (1882-1887)*, Gece Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2015.

¹⁸ Buket Çelik, “Özellik ve İçerik Bakımından Sivas Ahkâm Defterleri (1742-1908)”, *Uluslararası Tarih ve Kültür Kongresi Tam Metin e-Kitabı*, Gaziantep 2017, s. 130.

¹⁹ Defterlerin tarih aralığı ve defterlerdeki toplam şikâyet sayıları için; Buket Çelik, “agm”, s. 116-118.

²⁰ Kadının hangi şehirde/kazada/köyde ikamet ettiği ve baba adı gibi bilgileri şikâyeti esnasında yazılmış olduğu için şikâyeti yapan kişinin aynı kadın olup olmadığını anlamak mümkün olmaktadır.

Müslüman Kadın İsimlerinin Geçtiği Hükümlerin Sayısı	642
Gayrimüslim Kadın İsimlerinin Geçtiği Hükümlerin Sayısı	87
Toplam	729

Kadın isimlerinin tespit edildiği şikâyetlerde genellikle birden fazla kadın ismine ulaşılmaktadır. Bu nedenle değerlendirmeye alınan kadın sayısı, tespit edilen şikâyet sayısından fazla çıkmaktadır. Toplamda, Gayrimüslim kadınlarla ilgili tespit edilen 87 şikâyette 104 kadının ismi geçmektedir. Müslüman kadın isimlerinin bulunduğu 642 adet şikâyette ise 914 tane kadın adı geçmektedir. Ancak kadınların çoğunun ismi aynı olduğu için Müslüman kadınlarda toplamda 115 adet, Gayrimüslim kadınlarda ise 76 adet farklı kadın ismi tespit edilebilmiştir.

2. Sivas Eyaleti'nde Kadın İsimleri

2.1. Müslüman Kadın İsimleri

Osmanlı kadınlarına İslam'ın önde gelen kadınlarından olan Hz. Peygamber'in eşleri Hatice ve Ayşe ile kızları Fatma, Zeynep, Ümmü Gülsüm ve Rukiye'nin isimleri en fazla verilmiş olan isimlerdir.²¹ Bu isimler haricindeki Cennet, Medine, Melek, Hafize gibi isimler de İslam dini ile alakalı isimlerdir.

Tablo 3: Sivas Eyaleti'nde En Çok Kullanılan İsimler

Kadın İsmi	Adet	Yüzde (%)
Fatma	158	17.4
Ayşe	142	15.6
Emine	108	11.8
Hatice	79	8.7
Zeynep	30	3.3

Kadınlara verilen isimler sadece din çerçevesiyle sınırlı kalmamıştır. Çiçek isimlerinden Gonca, Gülbeyaz, Gülistan gibi isimler de kullanılan isimler arasındadır. Reyhan, Selvi gibi isimler de doğadaki ağaç ve bitki isimlerinden etkilenildiğini göstermektedir. Doğadaki değerli madenlerden Gevher (Cevher) ve İnci isimleri ile gök cisimlerinden Kamer²² de kadınlar için kullanılmıştır. Karakter belirten isimlerden ise Nazlı, Sakine, Sabır gibi isimlere rastlanmaktadır.

Bazı aileler de kızlarına alışlagelenin dışında isimler vermişlerdir. Tokat'tan²³ ve Niksar'dan²⁴ iki aile kızlarına, tarihi şahsiyetlerden Türkiye Selçukluları devrinde Danişmend

²¹ Hz. Muhammed'in eşlerinin ve kızlarının isimleri için; Mustafa Fayda, "Muhammed", *DİA*, C. 30, İstanbul 2005, s. 408-423.

²² Kamer ismi Arapçada Ay manasındadır. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2010, s. 558.

²³ 4 Nolu Sivas Ahkâm Defteri (SAD), s. 23/4.

Gazi ile beraber savaşan yiğitlerden Artuhî'nin (Artuk) aşık olduğu kız olan Amasya Beyi Şattat'ın kızı Efrumiye'nin adını vermişlerdir. Efrumiye savaşçı ve başarılı bir kadın karakterdir. Çok sayıda düşmanı öldürmeyi başarmış ve Niksar'ın fethinde etkin role sahip olmuştur.²⁵

Yeniil kazasından Hüseyin de kızına, Kuran'da ekin bitmeyen bir vadi olarak nitelenen çorak Mekke vadisinde, Hz. Hacer ve oğlu Hz. İsmail açlık ve susuzluktan ölmek üzere iken, Allah'ın kendilerine lütfettiği Zemzem suyunun ismini vermiştir. Bu su ile birlikte Sadece Hz. Hacer ve Hz. İsmail susuzluklarını gidermekle kalmamış, Mekke bölgesi de yerleşime uygun bir hale gelmiştir.²⁶ Hüseyin'de kızını can ve hayat veren olarak görmüş ve sevmiş olacak ki kızına Zemzem ismini uygun görmüştür.²⁷

Kızlarının ileriki yaşlarındaki görkemlerini gözlerinde canlandırarak isim verdiklerini tahmin ettiğimiz aileler de Oyalı²⁸, Zülüflü²⁹, Zarife³⁰ adlarını tercih etmişlerdir. Kızlarına Okumuş³¹, Alime³² gibi isimler veren ailelerin de çocuklarının ilim sahibi olmaları niyeti ile bu şekilde bir adlandırmaya gittiklerini akıllara getirmektedir. Kızına zafer kazanmış kadın anlamına gelen Zafire ismini vermiş aileler de mevcuttur.³³ Şüphesiz bu aileler de kız çocuklarının başarılı olmasını temenni eden ailelerdir. Amasya'dan Zehra Hanım da kızına ruhlar, canlar, hayatın cevherleri anlamındaki³⁴ Ervah ismini vermiştir.³⁵ Sonu *Han* ile biten İsmihan, Ümmühan, Neslihan gibi Müslüman kadın isimleri de kullanılmıştır. Sonuna *Naz* eklenerek oluşturulmuş Selvinaz³⁶ ismi de tespit edilmiştir.

Kadın isimleri üzerine yaptığımız çalışmada iki isimli kadınlara da rastlanmıştır. İkinci isim olarak çoğunlukla Şerife ismi tercih edilmiştir. Ancak Ehil Hatice³⁷ isminde olduğu gibi farklı isimlere de rastlanmıştır.

Tablo 4: Müslüman Kadınlarda İkilik İsimler

İki İsimli Kadınlar	İsimlerin Kökeni	Adet
Ehil Hatice	Arapça-Arapça	1
Şerife Asiye	Arapça-Arapça	1
Şerife Ayşe ³⁸	Arapça-Arapça	3
Şerife Emine	Arapça-Arapça	1
Şerife Fatma	Arapça-Arapça	3
Şerife Hatice	Arapça-Arapça	1
Ümmü Gülsüm	Arapça-Arapça	14
Toplam		24

²⁴ 9 Nolu SAD, s. 271/3.

²⁵ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2005, s. 153.

²⁶ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Zemzem", *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 242.

²⁷ 9 Nolu SAD, s. 365/3.

²⁸ 1 Nolu SAD, s. 84/3.

²⁹ 1 Nolu SAD, s. 59/3

³⁰ 4 Nolu SAD, s. 121/6.

³¹ 2 Nolu SAD, s. 75/4.

³² 7 Nolu SAD, s. 179/2.

³³ 2 Nolu SAD, s. 429/4.

³⁴ Ferit Devellioğlu, *age*, s. 262.

³⁵ 7 Nolu SAD, s. 78/5.

³⁶ 1 Nolu SAD, s. 109/3.

³⁷ 9 Nolu SAD, s. 365/4.

³⁸ Bu isimdeki üç kadından birisinin ismi Ayşe Şerife olarak yazılmıştır. 6 Nolu SAD, s. 131/2.

Şerife'nin isim olmasının haricinde unvan³⁹ olarak da kullanılıyor olmasından dolayı, iki isimle anılan (Şerife Hatice örneğindeki gibi) bazı kadınlarda, ilk isim olan Şerife'nin unvan olup olmadığını anlamak için ailedeki diğer bireylerin isimlerine bakılmıştır. Ailenin baba, anne, erkek kardeş, kız kardeş gibi diğer bireylerinde Seyyid ya da Şerife unvanının kullanılıp kullanılmamış olması delil olarak kabul edilmiştir.⁴⁰

Tablo 5: Sivas Eyaleti'nde Müslüman Kadınların İsimleri

Kadın İsmi	İsmi Kökeni ⁴¹	Bu İsimdeki Kadın Sayısı
Abide	Arapça	4
Adile	Arapça	2
Afife	Arapça	1
Alber	Türkçe	1
Alime	Arapça	13
Aliye	Arapça	1
Arife	Arapça	2
Arzu	Arapça	1
Asiye	Arapça	7
Ayni	Arapça	3
Ayşe	Arapça	140
Bahariye	Türkçe	1
Bahane	Farsça	1
Belkis	Arapça	1
Cemile	Arapça	3
Cennet	Arapça	7
Döndü	Türkçe	4
Döne	Türkçe	2
Efrumiye	Rumca	2
Elif	Arapça	9
Emetullah	Arapça	8
Emine	Arapça	107
Ervah	Arapça	1
Esmâ	Arapça	5
Fahriye	Arapça	3
Fakiye	Türkçe	1
Fatma	Arapça	155
Feride	Arapça	1
Günce	Türkçe	1
Gevher	Farsça	1
Gonca	Farsça	1

³⁹ Şerife unvanı bu çalışmada Unvan ve Lakaplar başlığı altında incelenmiştir.

⁴⁰ Amasya'da ikamet eden Hasan isimli kişinin şikâyetinde, vefat eden kardeşi Zeynelabidin'in miras davasında, mirasın Hasan ile kız kardeşleri (hemşireleri) Ümmü Gülsüm, Şerife Asiye, Müctebane ve Ayşe arasında paylaşılması gerektiğinden bahsedilmektedir. Görüldüğü üzere ailedeki erkeklerde ve kadınlarda Peygamber soyundan gelindiğine dair bir unvan yoktur. Bu nedenle buradaki Şerife Asiye iki isimli kadın olarak alınmıştır. 1 Nolu SAD, s. 210/3.

⁴¹ Kökeni tespit edilemeyen isimlerde (-) işareti ile boş bırakılmıştır.

Gülbeyaz	Farsça	1
Gülboy	Farsça	1
Gülistan	Farsça	3
Gülsüm	Arapça	1
Habibe	Arapça	2
Hacer	Arapça	1
Hafize	Arapça	1
Hamide	Farsça	8
Hanım	Türkçe	2
Hanife	Arapça	13
Hanzade	Farsça	1
Hatice	Arapça	77
Havva	Arapça	15
Hayrunnisa	Arapça	1
Huri	Arapça	1
Hüma	Arapça	2
Hüsne	Arapça	1
İnci	Türkçe	1
İsmihan	Arapça	7
Kafiye	Arapça	1
Kamer	Arapça	1
Kamile	Arapça	1
Kerime	Arapça	1
Kezban	Farsça	4
Marziye	Arapça	3
Medine	Arapça	2
Melek	Arapça	1
Meryem	Arapça	15
Miyase	-	2
Müctebane	Arapça	1
Münteha	Arapça	3
Müslime	Arapça	2
Nazlı	Türkçe	2
Nefise	Arapça	2
Neslihan	Farsça	2
Okumuş	Türkçe	1
Oyalı	Türkçe	1
Rabia	Arapça	13
Rahime	Arapça	9
Raziye	Arapça	11
Reyhan	Arapça	1
Rukiye	Arapça	22
Sabite	Arapça	1
Sabır	Arapça	1
Sacide	Arapça	1
Safiye	Arapça	6
Saime	Arapça	6

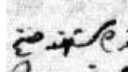
Sakine	Arapça	6
Saliha	Arapça	13
Salime	Arapça	1
Sanem	Arapça	1
Saniye	Arapça	3
Satı	Türkçe	2
Selçik (Selçuk)	Türkçe	3
Selvi	Türkçe	1
Selvinaz	Türkçe	1
Server	Farsça	1
Sultan	Arapça	5
Şehriye	Farsça	1
Şehzade	Farsça	1
Şemsi	Arapça	7
Şerife	Arapça	14
Tenzile	Arapça	1
Ümmü	Arapça	3
Ümmühan	Arapça	9
Vahide	Arapça	7
Vâkıfe	Arapça	1
Zafire	Arapça	1
Zahide	Arapça	12
Zarife	Arapça	1
Zehra	Arapça	3
Zeliha	Arapça	14
Zemzem	Arapça	1
Zeynep	Arapça	30
Züleyha	Arapça	3
Zülfiye	Arapça	3
Zülüflü	Farsça	1
Toplam		894

2.2. Gayrimüslim Kadın İsimleri

Ahkâm Defterlerinin ve kâtiplerin yazı karakterinden kaynaklanan zorluklar nedeniyle Gayrimüslim kadın isimlerinin okunması Müslüman kadın isimlerine göre daha zor olmuştur. Doğru okuduğumuza emin olmadığımız isimlerde kâtibin orijinal el yazısı resmin altına kopyalanmıştır. Gayrimüslim kadınlarda en çok kullanılan isimler Maryem, Nazlı, Sultan, Sofya ve Destina'dır. İki ismi olan Gayrimüslim kadınlar da tespit edilmiştir.

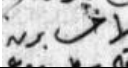
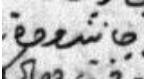
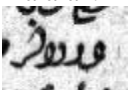
Tablo 6: Gayrimüslim Kadınlarda İkili İsimler

Kadın İsmi	Adet
Avri? Sima 	1

Hakim Elvan	1
Seşhene? Sanem 	1
Toplam	3

Gayrimüslim kadınlar ile Müslüman kadınların kullandıkları ortak isimler bulunmaktadır. Bunlar Nazlı, Döne⁴², Gevher, İnci, Huri, Sultan⁴³ ve Meryem/Maryem isimleridir. Bu isimlerden Nazlı, İnci ve Döne isimleri Türkçe isimlerdir. Dolayısıyla Gayrimüslimlerin kız çocuklarına Türkçe isimler verebildiği çıkarımını yapmak hatalı olmayacaktır. Müslüman kadınlara verildiği gibi Gayrimüslim kadınlara da doğadaki madenlerden Altın⁴⁴, Zümrüt⁴⁵, Gevher⁴⁶ (Cevher) ve İnci⁴⁷ isimleri verilmiştir.

Tablo 7: Sivas Eyaleti'nde Gayrimüslim Kadınların İsimleri

Gayrimüslim Kadın Adı	Bu İsimdeki Kadın Sayısı
Ağşar	1
Ahsabret 	1
Altın	1
Andran	2
Anna	1
Arukan	1
Asılbeg	1
Atina	1
Balasa	1
Bekesi	1
Canşerude? 	1
Dalalar? 	1
Destina	4
Döne	1
Ena	3
Eyya	1

⁴² 2 Nolu SAD, s. 89/3.

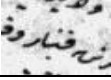
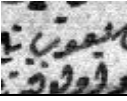
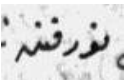
⁴³ 5 Nolu SAD, s. 320/3.

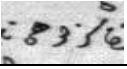

⁴⁴ 2 Nolu SAD, s. 135/3.

⁴⁵ 9 Nolu SAD, s. 17/2.

⁴⁶ 4 Nolu SAD, s. 359/2; 5 Nolu SAD s. 118/2; 6 Nolu SAD s. 28/1.

⁴⁷ 5 Nolu SAD, s. 114/3; 9 Nolu SAD, s. 210/1

Ezgül	1
Ezmerağda	1
Gevher	3
Hanzede	1
Havas	1
Hatem	1
Herusima	1
Huri	1
İnci	3
İzabet	1
Katerina	1
Kanare	1
Kemare	1
Kinar 	1
Kiramavo	1
Kudret	1
Kütahi	1
Likob? 	1
Lusi	1
Magdis	1
Manan	1
Marine	1
Mariya	2
Mariyana	1
Marmerrite	1
Markarir	1
Maryem	9
Masar	1
Mazko	1
Melissa	1
Neşehat	1
Nazlı	6
Nazlıhan	1
Nurfende? 	1
Ogite	1
Saltana	1
Selver	1
Serabuni	1
Sarabun	1
Serçe	1

Sezluhi? 	1
Sima	1
Sofik	1
Sofya	4
Sultan	4
Tacime	1
Tarusa	1
Tetya	1
Toranda	1
Torla	1
Tutukar? 	1
Varvar	1
Vidine	1
Yorsi	1
Zümrüt	1
Toplam	104

3. Kadınlara Verilen Unvanlar ve Lakaplar

Erkek unvan ve lakaplarındaki çeşitlilik kadınlar için uygulama alanı bulamamıştır. Erkeklere fiziksel durumları, karakterleri ya da başka herhangi bir özellikleri öne çıkarılarak verilen unvan ve lakapların -inceleme yaptığımız dönem ve kaynaklardaki kayıtlarda- kadınlar için de aynı yoğunlukta uygulandığına dair örneklerle rastlanmamıştır. Lakap sayılabilecek hiçbir kelime ya da kullanım bulunamamıştır. Unvan konusunda da çok fazla seçenek olmamakla birlikte kadınlar için kullanılmış başlıca unvanlar Hatun, Hanım, Şerife ve Hacı'dır.

Müslüman kadınların neredeyse tamamına "Aişe nam hatun", "Fatîma nam hatun", "Asiye nam hatûn" örneklerinde olduğu gibi Hatun olarak hitap edilmiştir. Gayrimüslim kadınlara da Hıristiyan kadın manasında⁴⁸ "Nazlı nam nasrâniyye", "Sofya nam nasrâniyye" şeklinde *Nasrâniyye* kelimesiyle hitap edilmiştir.

Gayrimüslim kadınlarda başka bir hitap şekline rastlanmamıştır. Ancak Müslüman kadınlarda nadir de olsa *Hanım* hitabı kullanılmıştır. Hanım olarak anılanların ailelerine baktığımızda Emetullah Hanım "müteveffâ Çetecibaşı Mustafa Paşa'nın kerimesi (kızı) ve müteveffâ Memiş Paşa'nın zevcesi"dir.⁴⁹ Bir başka hükümde *Aişe Hanım* olarak anılan aynı isimdeki iki kadın, Üsküdar'daki müteveffâ Hacı Ahmet Paşa vakfının evlatlarındandır.⁵⁰ Merzifon'dan Zeynep Hanım ise Meftûl-zâde kerimesidir.⁵¹ Ünlü bir aileden olan Bahane Hanım'da Köprülü-zâde Mustafa Paşa'nın kerimesidir.⁵² Aile asaletleri hakkında herhangi bir bilgi verilmeden kendisine Hanım olarak hitap edilen kadınlar da vardır. Sivas'ta ikamet

⁴⁸ Ferit Devellioğlu, age, s. 947.

⁴⁹ 2 Nolu SAD, s. 112/2; 5 Nolu SAD, 192/2.

⁵⁰ 4 Nolu SAD, s. 13/1.

⁵¹ 2 Nolu SAD, s. 21/2.

⁵² 7 Nolu SAD, s. 178/3.

ettikleri belirtilen Zeliha Hanım ve Zehra Hanım olarak anılan kadınların annesi Şemsi Hatun'dur.⁵³

Kadınlar için kullanılan unvanlardan biri de *Şerife*'dir. Şerife unvanı, Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan gelenler için kullanılan Şerif kelimesinin dişili (müennesi)'dir.⁵⁴ Kendisine Şerife unvanı verilmiş olan kadınların ailelerindeki erkeklere Seyyid unvanı verilmiştir.

İslam'ın şartlarından olan Hac vazifesini yerine getiren kadınların da olduğu görülmektedir. Hacı unvanını alan bu kadınların sayısı çok fazla değildir. Tokat'tan Hacı Ümmühan, eşi Hacı Ömer ile birlikte Hacca gitmiş, Haclarını tamamlamış ancak dönüş yolunda her ikisi de vefat etmiştir.⁵⁵ Tokatlı bir başka Hacı da vakıf olarak bir mescit binası yaptırmış olan Hacı Havva'dır.⁵⁶ Hacı unvanına sahip bir başka kadın da Çorum'dan Hacı Hatice'dir.⁵⁷ Bu üç isim haricinde Hacı unvanı ile anılan kadın ismine rastlanmamıştır.

Sosyo-ekonomik hayat içerisinde faaliyetlerde bulunan kadınlar ev, arsa, dükkan gibi mülklere sahip olma ve yönetme hakkına da sahip olmuşlardır. Tasarrufunda bulunduran, kullanan kişi anlamına gelen *mutasarrıf*⁵⁸ kelimesi kadınlar için de kullanılmıştır. *Mutasarrıfe* olarak adlandırılanlardan Eğin'den Nazlı isimli Gayrimüslim kadın mülk arsaya sahiptir.⁵⁹ Irak kazası Çandar karyesinde Kızılçubuk isimli mevzide tarla sahibi olan ve "*mutasarrıfe Aişe*" olarak anılan kadın da bir başka örnektir.⁶⁰

Vakıf kurma ve yönetme konularında da aktif olan kadınlar vakıf yöneticisi olduklarında vakıf yöneticisi kadın anlamındaki *mütevelliyeh*⁶¹ unvanını almışlardır. Samsun'da müteveffâ Ömer Ağa'nın inşa edip vakıf yaptığı gümrük hanenin resmi olarak mütevelliyehi Şerife Fatma isimli kadındır.⁶² İskilip'ten Rahime'de cediti Şeyh Muhyiddin'in vakfının mütevelliyehidir.⁶³

Sosyal statü açısından köle statüsünde olan⁶⁴ ve *cariye* ismi verilen kadınlara da rastlanmıştır. Cariyelerin isimlerinin hür kadınların isimlerinden bir farkı yoktur. Hanife Hatun'un Rus asıllı olduğunu belirttiği cariyesinin adı Rukiye'dir.⁶⁵ Merzifon'dan Emine Hatun'un cariyesinin adı Hatice'dir.⁶⁶ Tokat'tan Aliye Hatun'un cariyesinin adı Vahide⁶⁷, Çorum'dan Seyyid Ali'nin cariyesinin adı Ayşe'dir.⁶⁸ Molla Ahmet'in vefat eden amcası Elsiz'in cariyesinin adı hür kadın isimleri arasında bulunmayan Gülboy'dur.⁶⁹

⁵³ 7 Nolu SAD, 78/5.

⁵⁴ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006, s. 1573.

⁵⁵ 1 Nolu SAD, s. 37/2.

⁵⁶ 2 Nolu SAD, s. 131/3.

⁵⁷ 1 Nolu SAD, s. 114/5.

⁵⁸ Ferit Devellioğlu, age, s. 806.

⁵⁹ 2 Nolu SAD, s. 371/3.

⁶⁰ 4 Nolu SAD, s. 307/3.

⁶¹ Ferit Devellioğlu, age, s. 922.

⁶² 2 Nolu SAD, s. 153/3.

⁶³ 7 Nolu SAD, s. 223/2.

⁶⁴ M. Akif Aydın-Muhammed Hamidullah, "Köle", *DİA*, C. 26, Ankara 2002, s. 237.

⁶⁵ 1 Nolu SAD, s. 163-3.

⁶⁶ 2 Nolu SAD, s. 42/4.

⁶⁷ 9 Nolu SAD, s. 32/2.

⁶⁸ 9 Nolu SAD, s. 172/2.

⁶⁹ 7 Nolu SAD, s. 43/2-3.

Tablo 8: Kadınlar İçin Kullanılan Unvanlar

Unvan ⁷⁰	Unvandaki Kadınların Adedi
Hacı	3
Hanım	9
Mutasarrıfe	3
Mütevelliye	4
Şerife	24
Cariye	9

Kendilerine has unvanlar konusunda dar bir çerçeveye sahip oldukları görülen kadınlar, genellikle babalarının adları ile tanıtılmışlardır. “*Saliha bint-i Abdullah (Abdullah'ın kızı Saliha)*⁷¹, *Rukiye bint-i Hasan*⁷², *Ümmü bint-i Mehmed*⁷³, *Emine bint-i Ali*⁷⁴, *Hafız Ali Efendi demekle maruf kimesnenin kızı Emine nam hatun*⁷⁵” şeklinde kadını babasının adıyla zikretme, kadının kimliğini belirtmede en sık tercih edilen kullanımdır. Kocasının ismi ile “...’nın zevcesi” şeklinde tanıtılan kadınlar da çoğunluktadır. Kadınların tabii oldukları etnik bir grup⁷⁶ ya da cemaat⁷⁷ var ise onunla anıldıkları durumlara rastlanmıştır.

Yukarıda belirtilenler haricinde kadınlar tanıtılırken “...nın validesi, kızkarındaşı (kız kardeşi), ügey (üvey) validesi, kayınvalidesi, büyük validesi, hâlesi (teyzesi, annesinin kız kardeşi), ammetesi/ammesi (halası, babasının kız kardeşi)” şeklinde akrabalık belirten ifadeler kullanılmıştır. Yine akrabalık belirten kavramlardan *kerime* kullanımına da rastlanmaktadır. Kerime kız evlat anlamındadır.⁷⁸ Kadınlar için kullanılan *hemşire* ifadesi de sütleri bir olan kız kardeş demektir.⁷⁹ Annesinin adıyla tanıtılan erkeklere de rastlanmaktadır. “*Seyyid Ahmed ibn-i Şerife*⁸⁰, “*Gülistan oğlu Ali*”⁸¹, “*Hacer oğlu demekle ma'ruf Hacı İsa*”⁸² tespit edebildiğimiz örneklerdir.⁸³

Genellikle erkekler için kullanımına alışkın olduğumuz büyük/ata anlamındaki *Ced* kelimesi kadınlar için de kullanılmıştır. Amasya'dan İbrahim, Şemsi ve Ervah *ceddeleri* (büyükanneleri) olarak andıkları Şemsi'nin vefatı üzerine yaşanan miras davası ile ilgili olarak mahkemeye başvurmuşlardır.⁸⁴

Müslüman kadınlar için kapalı, örtülü, Müslüman kadın anlamında⁸⁵ *muhadder* nitelemesinin kullanıldığı görülmektedir. Merzifonlu Emine için “*Merzifon sâkinelerinden*

⁷⁰ Hanım ve Cariye olarak hitap edilenler dışında bütün Müslüman kadınlar için Hatun ve bütün Gayrimüslim kadınlar için Nasraniyye kelimesi kullanılmış olduğu için bu unvanlar tabloya alınmamıştır.

⁷¹ 7 Nolu SAD, s. 98/3.

⁷² 2 Nolu SAD, s. 303/3.

⁷³ 2 Nolu SAD, s. 304/3.

⁷⁴ 6 Nolu SAD, s. 241/2.

⁷⁵ 7 Nolu SAD, s. 135/3.

⁷⁶ Çorum'dan Ayşe isimli kadın “*Ekrâd (Kürtler) taifesinden Aişe nam hatun*” olarak tanıtılmaktadır. 5 Nolu SAD, s. 277/1.

⁷⁷ Yeniil'den Hacer isimli kadın tanıtılırken Alamlı cemaatinden olduğu belirtilmiştir. 4 Nolu SAD, s. 163/5.

⁷⁸ Ferit Devellioğlu, s. 586.

⁷⁹ Ferit Devellioğlu, s. 410.

⁸⁰ 7 Nolu SAD, s. 138/2.

⁸¹ 5 Nolu SAD, s. 14/2.

⁸² 4 Nolu SAD, s. 163/5.

⁸³ Akrabalık terimleri ile kadının tanıtılması Gayrimüslim kadınlar için de geçerlidir. Ancak kerime ya da hemşire kelimeleri Gayrimüslim kadınlarda kullanılmamıştır.

⁸⁴ 7 Nolu SAD, s. 78/5.

⁸⁵ Ferit Devellioğlu, age, s. 774.

*muhadderâttan Emine nam hatûn*⁸⁶, Amasya’da ikamet eden Havva için “*Muhadderâttan Havva hatun*”⁸⁷ hitapları kullanılmıştır. Arabgir’den şikâyette bulunan Fatma isimli kadın da “*Muhadderâttan Fatıma Hanım zîdet iffetuha*” olarak nitelendirilmektedir⁸⁸. Son örnekte Fatma Hanım için kullanılan *zîdet iffetuhâ* ise iffeti/namusu artsın/çoğalsın anlamında bir dua ve temenni kalıbıdır. Padişah eşleri ve annelerine hitaplar daha büyük övgüler ile yapılmıştır. “*Seyyidetü’l-muhadderât eklîletü’l-mahzât tâcü’l-mestûrât zâtü’l-alâ ve’s-saâdât Vâlidem Sultân dâmet ismetühâ ve zâdet iffetühâ*”⁸⁹ örneğinde olduğu gibi saray kadınlarının da iffetinin ve temizliğinin artması için dualarda bulunulmuştur.

SONUÇ

Osmanlı kadınları hakkında bilgi veren arşiv kaynakları içerisinde önemli bir yere sahip olan Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri üzerinden hazırlanan bu çalışma ile Sivas Eyaleti’ndeki Müslüman ve Gayrimüslim kadınların isimleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmaya göre Müslüman kadınlara çoğunlukla Arapça kökenli ve günümüzde de popülerliğini koruyan Fatma, Ayşe, Emine, Hatice ve Zeynep isimlerinin verildiği görülmektedir. Bunun haricinde alışılmışın dışında Müctebane, Zemzem, Efrumiye, Ervah, Okumuş, Oyaly, Zülüflü gibi isimler de tespit edilmiştir.

Ahkâm defterlerinde kadın isminin geçtiği hükümlerin sayısı oldukça fazladır. Ancak toplumdaki kadınların büyük çoğunluğu için Fatma, Ayşe, Emine, Hatice ve Zeynep isimleri üzerinde yoğunlaştığından, ortaya çıkan sonuçta farklı kadın isimlerindeki oran düşük değerlerde kalmaktadır.

Müslüman ve Gayrimüslim kadınların ortaklaşa kullandıkları Nazlı, Döne, Sultan, İnci gibi isimler olduğu da görülmektedir. Bu da bir arada yaşayan iki kültürün birbirlerinden etkilendiklerinin göstergesidir. Müslüman ve Gayrimüslim kadınlar için Sarı, Kara, Uzun, Kısa gibi fizikî, Deli, Kurnaz gibi karakterî ya da Ebe, Terzi gibi meslekî niteliklerini tanımlayıcı özel lakapların kullanıldığına dair hiçbir örneğe rastlanmamıştır. Gayrimüslim kadınlar için sadece Nasraniye unvanı kullanılmışken, Müslüman kadınlarda unvan niteliğinde kullanılan Hatun, Hanım, Şerife, Hacı, Cariye gibi kelimeler tespit edilmiştir.

⁸⁶ 7 Nolu SAD, s. 206/3.

⁸⁷ 5 Nolu SAD, s. 56/2.

⁸⁸ 1 Nolu SAD, s. 210/2.

⁸⁹ 6 Nolu SAD, s. 98/4; 6 Nolu SAD, s. 103/3; 6 Nolu SAD, s. 106/1.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Sivas Ahkâm-ı Şikayet Defterleri, Defter No: 1,2,4,5,6,7,9

2. Araştırma-İnceleme Eserleri

AÇIKEL, Ali, "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S.2, Elazığ 2003, s. 305-335.

ALTINDAL, Meral, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994.

AYDIN, M. Akif - Muhammed Hamidullah, "Köle", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara 2002, s. 237-246.

BAKLACI, Cahit, "Hürrem Sultan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 18, İstanbul 1998, s. 498-500.

BAYRAM, Mikail, *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum*, Anadolu Bacılar Teşkilatı, Çizgi Kitabevi, Konya 2016.

ÇELİK, Buket, "Özellik ve İçerik Bakımından Sivas Ahkâm Defterleri (1742-1908)", *Uluslararası Tarih ve Kültür Kongresi Tam Metin e-Kitabı*, Gaziantep 2017, s. 112-137.

ÇINAR, Hüseyin, "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar", *Tanzimat Öncesi Osmanlı Toplumunda Cinsiyet Mahremiyet ve Sosyal Hayat*, Ed. Miyase Koyuncu Kaya- Bedriye Yılmaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s. 335-371.

DEMİR, Alpaslan- Ahmet İlhan Ayberk (ve diğerleri), *Tokat Nikâh Defteri (1882-1887)*, Gece Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2015.

DEMİR, Alpaslan, "Kelkit Kazası'nda Şahıs Adları", *Gümüşhane Tarihi*, Ed. Bayram Nazır-Kemal Saylan, *Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*, Gümüşhane 2016, s. 232-273.

_____, "Zile Kazası'nda Şahıs Adları", *The Journal of International Social Reserch*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 61-75.

_____, "Şahıs Adlarından Hareketle Nüfus Hareketleri ve İskân Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Karahisar-ı Behramşah Nahiyesi Örneği", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, Yozgat 2016, s. 451-458.

_____, "Şahıs Adlarından Hareketle Nüfus Hareketleri ve İskân Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Sivas Kazası Örneği", *International Journal of Central Asian Studies*, Vol.20, Kore 2016.

_____, "XV-XVI. Yüzyıllarda İnebazarı Şahıs Adları Üzerine Bir Değerlendirme", *Rodos'tan Süleyman Paşa'ya Tekirdağ*, Ed. Murat Yıldız, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, s. 429-436.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2010.

DÖNDER, Yasin-Alpaslan Demir, "Şahıs Adlarından Hareketle Göç ve İskân Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Cincife Nahiyesi Örneği", *Türk Göçü 2016 Seçilmiş*

Bildiriler I, (der. P. Yazgan- F. Tilbe), London: Transnational Press, London 2016, s. 223-229.

FAYDA, Mustafa, "Muhammed", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 30, İstanbul 2005, s. 408-423.

HİLL, Barbara, *Bizans İmparatorluk Kadınları, İktidar, Himaye ve İdeoloji*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

İNALCIK, Halil, "Köse Sultan İç Savaş Dönemi (1623-1632)", *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2015, s. 131-143.

_____ "Sultan I. İbrahim'in Hal'i ve Katli (1648)", *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2015, s. 145-159.

_____ "Köse Sultan'ın Ölümü", *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2015, s. 161-175.

KARACA, Filiz, "Turhan Sultan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 41, İstanbul 2012, s. 423-425.

KIVRIM, İsmail, "17. Yüzyılda Bir Valide Sultanın Günlük Hayatı: Vâlide Hadice Turhan Sultan", *History Studies*, Vol. 5/2, Mart 2013, s. 243-262.

KURT, Abdurrahman, "Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", *Osmanlı V*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, 434-479.

KURT, Yılmaz, "Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", *Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Tarihi Dergisi*, S. 6, Ankara 1995, s. 211-247.

_____ "Osmanlı Tahrir Defterlerinin Onomastik Değerlendirilmesine Uygulanacak Metod", *Osmanlı Araştırmaları*, C. 16, S. 16, İstanbul 1996, s. 45-59.

_____ "1525 Tarihinde Adana Sancağında Türkçe Kişi Adları Üzerine", *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Bal-Tam Türklük Bilgisi 2*, Ankara 2005, s. 72-83.

_____ "Sivas Sancağında Kişi Adları", *Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Tarihi Dergisi*, S. 4, Ankara 1993, s. 223-290.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Zemzem", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s. 242-246.

MERCAN, Mehmet, *Katerina Tarihi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010.

ÖZTÜRK, Necdet, *14-15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi*, Devlet Düzeni-Sosyal Hayat, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014, s.205-223.

PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.

THYS-ŞENOCAK, Lucienne, *Hadice Turhan Sultan Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Baniler*, Çev. Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul 2009.

TURAN, Osman, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Yayınları, 23. Basım, İstanbul 2014.

_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2005.

ULUÇAY, Çağatay, *Harem*, C. II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4. Baskı, Ankara 2001.

ÜÇOK, Bahriye, *İslam Devletlerinde Kadın Hükümdarlar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965.

YÜKSEL, Hasan, "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI.-XVII. Yüzyıllar)", *Osmanlı V*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 5, Ankara 1999, s. 49-55.